

**Szociális kompetenciafejlesztő és
hátránykompenzáló vizuális nevelés**
Igazgyöngy Alapítvány és AMI

www.igazgyongyalapitvany.org

Leírás

Az Igazgyöngy Alapítvány 2000-ben kezdte meg oktató tevékenységét az alapfokú művészetoktatás területén a berettyóújfalui kistérségben, mely a 33 LHH kistérség egyike.

Az Igazgyöngy AMI első időszakában még elsősorban a vizuális kommunikáció gyermekközpontú módszertanának fejlesztésére fókuszáltunk.

Mivel a kezdetektől magas volt a nálunk oktatott hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek aránya így a módszertanban hamarosan fókuszba került az ehhez kapcsolódó pedagógiai problémák kezelése. (A mélyszegénységből érkező, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek aránya csaknem 50 %, a hátrányos helyzetűeké 70 % az Igazgyöngyben).

Az iskolába kerülő gyerekek ebből a társadalmi csoportból mind jelentős hátránnyal érkeznek, tehetséggondozásról csak akkor beszélhetünk, ha a tehetség csírák felfedezéséig eljutunk, ehhez azonban hátránykompenzálás szükséges. Nagy lemaradások mutatkoznak a figyelem koncentráció, a finommotorika területén, fejletlenek a megfigyelési képességek, a vizuális memória, a logikai gondolkodás, nem elég differenciált a kommunikáció. Az ábrázolási tevékenység nem épült be a játékok közzé, nincs megfelelő anyagismeret és eszközhasználat, hiányos a vizuális motívumkészlet.

Ezek a hiányok befolyásolják az ábrázolási tevékenységet, de általában a tanulási képességet is, a gyerekek az iskolában folyamatosan a kudarcra szembesülnek, ami negatív énképhez vezet, és végképp bedarálja a motivációt mindennemű tanulási tevékenység iránt. Éppen ezért nagyon fontos, hogy az elejétől olyan fejlesztéseket adjunk, ami a hátránykompenzálást feltétlen és biztos sikerélménnyel párosítja, és biztosítja a motivációt nem csak az ábrázoláshoz, hanem a tanulási tevékenységekhez. Az alkotás transzfer hatása megfelelő pedagógiával minden területre átvihető.

Pedagógiai tevékenységünk az iskola első időszakában ezeknek a hátrányoknak kompenzálására irányult, törekedtünk arra, hogy olyan vizuális feladatokat dolgozzunk ki, melyeknek fejlesztései túl mutatnak a vizuális nevelésen és támogatják a hiányokat, például a finommotorikát, és így az íráskészség fejlesztését is. Próbáltuk keresni az illeszkedési pontokat az általános iskolai követelmény rendszeréhez és kerestük azokat az elsősorban az alternatív pedagógiából ismert módszereket, amelyek sikeresek lehetnek. Az íráselemek gyakorlását például tematikus feladatba ágyazva, könnyen nyomot hagyó eszközökkel, nagyobb méretben próbáltuk, a nagyobb mozdulatokból történő indítás, azok begyakorlása segítette az írás órai munkát is. A csésze vonalat mesebeli halak pikkelyeinek ábrázolásán gyakoroltuk vastag zsírkrétával nagyban, ami után könnyebb volt ceruzával két kis vonal között megjeleníteni azokat. Az alkotás közben elért sikerélmény pedig olyan motivációt adott, ami átemelhető volt más tanórákra is.

A figyelemkoncentráció fejlesztését olyan feladat típusokon próbáltuk, melyeknek lépéseit, szabályait folyamatosan követniük kellett ahhoz, hogy a kész alkotás sikerélményéhez eljussanak. Minden lépés után volt valami olyan motiváló elem, ami vagy tartalmilag, vagy technikailag lendítette tovább őket, újabb és újabb felhívó üzenetet tartalmazva.

A logikai képességeket, olyan ún. többmezős rajztípuson fejlesztettük, melyek részei között logikai kapcsolat volt és vagy információiban, vagy időbeliségében egy logikai láncra vannak fűzve.

A vizuális memóriát játékos feladatokon fejlesztettük például maguk készítette memória játékokkal, ahol a páros rajzok elkészítése, a szemmérték, a megfigyelő képesség fejlesztését is szolgálta. Az ilyen típusú feladatok között sok olyan volt, ami a szimmetria érzéket fejlesztette, az összehasonlítás képességét gyakoroltatta, amit sok esetben a variációs képességek fejlesztésével is párosítottunk.

A nagyobb gyerekeknél egyre több olyan tartalmi elemet kerestünk, melyekkel más tantárgyak ismeret anyagát érinthetjük meg. Itt az alapfelvetés az volt, hogy rajzolni csak arról tudok, amiről ismeretekkel rendelkezem. Mivel tematikai megkötések tekintetében a vizuális nevelés nagyon szabad, ezt a kapcsolódást könnyedén megtehetjük. Itt ismertük fel azt is, hogy mennyire fontos a hátrányos helyzetű gyerekek esetében az ismeretanyag vizualizálása, mennyit segít a bevésésben, ha az alkotással is párosul. Ez volt az Igazgyöngyös feladatok fejlesztésének második szakasza.

A hátrányos helyzetű gyerekekkel végzett munka során egyre inkább éreztük, milyen sok gondot okoz, hogy a gyerekek szociális kompetenciái mennyire fejletlenek.

A gyerekek családjával is dolgozunk, így azt is megtapasztaltuk, hogy a szülőknek sem fejlettek ez irányú képessége, a családi átöröklésre alig lehet építeni. Megkezdjük hát ezeknek a fejlesztését is beépíteni a feladatokba a személyes kompetenciák közül elsősorban önbecsülés, önértékelés, én hatékonyság érzés és az identitás fejlesztésére koncentráltunk, a társas kompetenciák esetében pedig a tolerancia a szolidaritás és az együtt működési képességek fejlesztésére. Ez az Igazgyöngy AMI feladatfejlesztésének a harmadik szakasza, amiben jelenleg is dolgozunk.

A személyes kompetenciákat egyéni, biztos siker élményt adó feladatokon fejlesztjük, a társas kompetenciákat pedig a kooperatív tanulásszervezés módszereit alkalmazva.

Az igazgyöngyös fejlesztések sikerének a titka a tudatos pedagógiai munka, az adott terület fejlesztésére szolgáló, pontosan célzó feladat. Ennek a képességét el lehet és el is kell sajátítani, így tudjuk tanítványainkat egyénre szabottan a lehető legjobban fejleszteni. Az egyes területek fejlesztéséhez mindig annyi segítséget adunk, amennyi szükséges, fontos, hogy a gyerekek erőfeszítése is szükséges legyen, de vigyázunk, hogy a kudarc ne érje őket. A vizuális kifejezés eszközei, amelyeket lépésről lépésre fejlesztünk, az ösztönös ábrázolóbból tudatossá teszi a gyerekeket, magukhoz szabják a vizuális jeleket, de bátor, egyéni hangjuk megmarad. Beépül a kifejezőeszközei közé a grafikai jelrendszertől a színárnyalatok alkalmazásáig minden. Az igazgyöngyben ahhoz segítjük hozzá őket, hogy gondolataikat, a világhoz való viszonyulásukat vizuális kommunikációval kifejezhessék, amit verbális és metakommunikációval is megerősítünk.

A jó feladat elkészítéséhez szükséges a gyereke pontos ismerete, amiben benne van a szociokulturális környezete, képességeinek és tudásának szintje, érdeklődése, motiváltsága. Szerencsére a vizuális nevelés, mint írtam, a tematikus megközelítéseket elég tág határok között kezeli, így a pedagógus könnyen utat talál a gyerekekhez. Nagyfokú differenciálást enged ez a tanórákon, egyéni fejlesztésekkel, ami nagy figyelmet igényel a pedagógustól, jóval nagyobb, mint a hagyományos frontális oktatásban. Fontos, hogy ehhez a feladatkiadáshoz egyénre szabott értékelés is társuljon melyben a megcélzott fejlesztések pontos értékelése tükröződik.

Ma az igazgyöngyös feladatok tehát hármas fókuszúak. A vizuális kommunikáció mellett tartalmaznak szociális kompetenciafejlesztő célokat és hátránykompenzáló célokat is, ami lehet akár készségfejlesztés, akár ismeretátadás, a bevésés segítése is.

Kiemelt figyelmet fordítunk a változások mérésére, mert szeretnénk világossá tenni, hogy az alkotó jellegű feladatok segítségével, hatékonyabban és eredményesebben végezhető a hátránykompenzálás és az oktatás is, valamint azt, hogy ezek a feladatok segítik az úgynevezett integrációs képességek kialakítását. Ezeknek a képességeknek a fejlesztése mind az integrálandó, mind az integráló közeg szempontjából rendkívül fontosak.

Arra is ügyelünk, hogy a szülőkhöz is közel vigyük az iskolát, hogy értsék, mit, miért teszünk és partnerek legyenek a gyerekek tanulástámogatásában. Az igazgyöngyös vizuális nevelés mellé még egy sor olyan tevékenységi terület társul, ami részben a gyerekek iskolai előmenetelét segíti, részben pedig azokat a hatásokat minimalizálja, melyek jelenleg az oktatás adta változásokat amortizálják. Sikereik titka ebben a komplex problémakezelésben van, mely nemcsak az iskola falin belül, hanem kívül is segíti és követi a gyerekeket hosszú távon, stratégiaszerűen, a közösségben is, ahol élnek.

Módszerek, fókuszok

1. A gyerek megfigyelése, felmérése:

Bár az iskolatípusban felvételi rajz készítése és annak minősítése az, aminek döntenie kellene a képzésbe való bekerülésről, mi ezzel nem értünk egyet. Egyrészt, mert nem hiszünk a hétévesek egyszeri felmérésének hitelességében, másrészt, mert tudjuk, sok esetben a tehetségcsírák sem felfedezhetők, amíg a hátránykompenzálás adott szintjéig nem jutunk.

A fejlesztést ezért egy szintfelmérő szakasz előzi meg, amelyben nemcsak a produktum, hanem a tevékenység megfigyelése is információkat ad. Ez nem egyetlen alkalmat jelent, hosszabb távon figyeljük meg őket, kb. egy hónap múlva alkotunk óvatos véleményt, lehetőség szerint két tanár megfigyelése alapján. A megfigyelési szempontok a pedagógus számára a következők: milyen a feladattudat, a motiváció, a figyelemlkoncentráció, milyen a felületkitöltés, a finommotorika, mennyire alkalmas a gondolatai kifejezésére a motívumkészlete, milyen a vizuális memóriája, mennyire részletezettek a formák, mennyi az ösztönösség és a tudatosság a rajztevékenységben.

A munka során figyeljük a gyerekeket más szempontból is, a szociális készségek szempontjából: milyen a viszonyuk a másikkal, milyen a kommunikáció fejlettsége (milyen nyelvi kifejezőkészsége van, hangereje, türelme kivárni, míg a másik befejezi a mondandóját), hogyan működik a közösségben, milyen a segítőkészsége, mennyire toleráns, hogyan viszonyul a környezetéhez, stb.

Az így kialakult kép vázolja nemcsak a vizuális kommunikáció fejlettségét, hanem azokat a képességeket is, melyek a többi tantárgy tanulásához szükségesek. Így meghatározhatjuk a beavatkozási pontokat is, és egyénre szabott fejlesztés indulhat meg. Általában jellemző, hogy ezek a lemaradások komplexen jelennek meg, bár vannak gyerekek, akiknél a feladattudat erősebb, ez jelezheti a tehetségcsírákat is a szakembernek. (A vizuális tehetség ismérvei között szerepel az is, mennyire képes kényszerítés nélkül, hosszasan az ábrázolási tevékenységgel foglalkozni.)

A megfigyelésnek része az is, hogy a HHH gyerekek családját, szűkebb és tágabb közösségét, életének fizikai feltételeit megismerjük. Ezek mindig nagyon meghatározó információt adnak a pedagógusnak. Nagyon fontos, hogy ebben a találkozásban ne a „felülről leereszkedő”, ellenőrző, hatósági hangulatú szerepben legyünk. Ennek megtanulása fontos eleme a HHH gyerekekkel végzett pedagógiai munkának. A szülő partneri szerepe nagyon fontos. A tapasztalataik, viszonyulásuk éppúgy sztereotípiákkal teli, mint a mienk, mikor belekezdünk egy ilyen munkába. El kell gondolkodnunk rajta: nem cigányként és nem mélyszegénységben szocializálódva tudunk-e eleget arról az életről, amiben ők élnek? A legtöbb hiba itt csúszik be, hogy ezt nem tudják szemponttá emelni a pedagógusok. Épp ezért, még, ha vigyáznak is rá, elárulja őket a metakommunikációjuk, és a szülők érzékeny receptorai rögtön megérik ezt. A viszonyulás ezután a szülő részéről kettő lehet: vagy egy bizalmatlan, elviselő, de semmiképp sem támogató, vagy egy sajátos, gyermeki szerepben maradó, mindig utasítást, segítséget váró. Egyikből sem lehet túl sokat meríteni a pedagógiai munka támogatásához.

Összegezve: a gyerek teljes szociokulturális környezetével való értelmezése, fejlettségi szintjének, hátrányainak pontos ismerete adhat csak alapot a fejlesztéshez. E nélkül nem lesz sikeres a munka, az illeszkedés a tananyag és a gyerek között nem lesz harmonikus, vagy el is marad, és egy folyamatos, egyre mélyebb lemaradás, leszakadás kezdődik. Persze ebben a pedagógiai filozófiából az is kitűnik: nálunk nem a tananyag, hanem a gyerek a fontos. Sajnos ez a mai oktatáspolitikában felcserélődött. A külső elvárások uralkodnak mindenben, a valóság ismerete másodlagos lett.

2. A bevonódás elősegítése

A fejlesztésünk olyan alkotó tevékenységgel indít, amiben látványos és egyszerű technikai megoldások „húzzák be” a gyerekeket a tevékenységbe, melynek során hamar szembesülnek azzal, hogy milyen csodák kerülnek ki a kezük alól, és motiváltak lesznek az alkotás iránt. Az első csatát megnyertük, a „varázslás” érdekessé teszi számukra a tevékenységet.

Ezeknek a bevonó feladatoknak két trükkje van: az egyik, hogy formákban mindig arra építsünk, amit a gyerekek már tudnak ábrázolni, hogy ezzel ne érje kudarc őket (pl. olyan egyszerű formákkal kezdünk, mint a ház, a halak, a nap, egyszerű virágformák). Egy-egy egyszerű forma karakteres ábrázolása, mesébe ágyazva sikerélményt ad mindegyiküknek. A másik, hogy használjunk olyan technikákat, melyek gyorsak, látványosak, (nem baj, ha a véletlen is szerepet játszik benne). Szerencsére az írószergyártás rengeteg olyan eszközt piacra dob, ami erre alkalmas. Persze nagyon fontos, hogy a pedagógus ismerje ezeket. Sokféle módszer van erre, ami látványosan elkápráztatja a gyerekeket, pl. a formakövető vonalrendszer használata filctollal, a porpasztellből nyert krétapor két (nem komplementer) színárnyalatának vattával történő összedörzsölése háttérnek, szivacshengerrel, áttetsző festékkel betöltött háttér, az olajpasztell és a vízfesték együttes használata, viaszkar (púderrel vízmegkötővé téve a felületet), színes tusokkal történő „átvarázslása” a felületnek, stb.

Ezek a technikák olyan esztétikai minőségeket adnak, amivel a gyerekek eddig nem találkoztak, az élmény pedig, hogy ezt ők maguk hozták létre, meghatározó elköteleződést adhat a tevékenység iránt.

3. Finommotorika, vonalbiztonság, íráskészség fejlesztése

A gyerek iskolához, tanulásához való viszonyát segíthetjük, ha a feladatainkkal olyan készségfejlesztéseket végzünk, amelyek más tantárgyakban, tevékenységekben is segítenek sikerélményhez jutni. Sok gyereket ér kudarc rögtön az elején, írásórákon, amikor az íráselemek gyakorlása történik, mert finommotorikájuk még nem elég fejlett ahhoz, hogy a kis vonalak közé, megfelelő ceruzafogással egyforma vonalrészleteket rajzoljanak. Sajnos, a hagyományos oktatási módszereket használó iskolák zöme nem használja a nagy formákból, nagy papírra, puha krétával, vagy homokba rajzolással történő indítást, és az amúgy is sok hátránnyal érkező gyerekeknél ennek a lépcsőnek a kihagyása a legtöbb esetben már itt elveszi az esélyt a sikerélménytől. Az igyekezettől görcsös, erős ceruzafogás rögzül, az írás lassan elveszíti a motiváló hatását, és újabb tevékenység, tantárgy erősíti bennük az érzést: nem megy, nem képesek megfelelni az elvárásoknak.

A vizuális feladatokban sokat lehet ezen segíteni. Meseelemekbe ágyazva gyakorolni a különféle vonalelemeket, amelyekkel dekoratív felületeket hoznak létre, nagyban, könnyen nyomhagyó eszközökkel. A csészevonal képzése gyakorolható halpikkelyen, háztető cserepein, madarak tollruháján.... és ugyanígy a sátorvonalak, az álló vagy fekvő egyenesek, a körök, stb. Itt a vonalelemek nem öncélúan jelennek meg, a gyerek díszít, esztétikai minőséget hoz létre vele, ami pozitívan hat rá, hiszen a mellett hogy értelmet nyer, érzelmileg is ad hozzá a történethez az élmény által.

Ugyanígy vannak speciális feladatok arra, hogy a gyerekek erős ceruzafogását lazítsuk (az un. tónusos színezés technikájával), növeljük a finom, de irányított mozdulatok biztonságát (az ecsetrajz technikájával), vagy a különféle vonalminőségek használatával alkotva erősödjön a differenciált vonalhasználatuk. E mellett más típusú, plasztikai feladatok (amit mi pl. nem csak agyagból, vagy plasztilinből, hanem megfelelő higiéniai feltételek mellett tésztábol is mintáz), vagy inkább a kézművességhez kötődő gyöngyfűzéses-fonallal dolgozó tevékenységeket is végzünk, melyek mind a finommotorikával foglalkoznak.

Érdekes új próbálkozásunk, hogy a digitális technikák alkalmazásával miféle új készségek szükségesek (pl. az érintőképernyős telefonok, tabletek használatához), és ezek hogyan segíthetők vizuális tevékenységekkel, illetve milyen ezeknek a kölcsönhatása.

4. A figyelemkoncentráció fejlesztésének alkotásközpontú módszere

A figyelemkoncentráció fejlesztésére un. szakaszos feladatkiadást alkalmazunk. Vagy tematikailag, vagy technikailag, vagy kompozíciós szempontból osztjuk fel a feladatot, hogy mindig legyen benne új felhívó-elem, és ne engedje lankadni az érdeklődést, figyelmet. A tervezés-kivitelezés így csak részelemenként a gyereké, az egész képen a pedagógus irányítja az új elemek megjelenését, de a fejlesztés végén a gyerekek maguk is képesek lesznek a komplex, összetettebb alkotások elkészítésére, az ismeretek, üzenetek ilyen módon történő átadására.

Nagyon sok feladattípus szolgálja ezt a célt, pl. a kép a képben címet viselő képszerkesztés. Ennek a lényege, hogy a vizuális üzenetek sokrétű, ám sűrített közlése történik, sajátos képszerkesztésben. Fontos fejlesztett képesség itt a lényegmegragadás is, a vizuális üzenetek mások számára is érthető módon történő megfogalmazásával.

Pl. Vándormaradak, akik a testük formájába „vetítve” mutatják meg emlékeiket, amiket magukkal visznek a tájról, amin átrepülnek. Vagy „emléklufik”, amikor a nyár legkedvesebb (vagy adott szempont szerint szűrt) emlékei jelennek meg egy-egy lufiban, melyet a nyár végén a gyerekek szélnek engednek, stb....

Vagy hasonló célt szolgál a térszeletek szerinti ábrázolás, mikor a gyerekek az egymás mögött sorakozó térszeletekben dolgoznak, a legközelebbitől indítva, de a következő instrukcióit csak akkor kapják meg, ha az előtte levővel végeztek. Pl. Legközelebb hozzánk a folyó van. Rajzoljuk meg, élőlényeivel. A folyó mögött, a töltésen halászok házai állnak...rajzold meg, ahogy elképzeled! Mögöttük dombok vannak, kis bokrokkal, apró fákkal. Távobabb látszik egy falu, templommal a közepén. A falu mögött már látszanak a hegyek, fenyvesekkel, stb....

A térszeletek között lehet a technikákat is változtatni. Ezzel a típusú feladatkiadással is elérhetjük, hogy a figyelem részekre bontva, sikeresen koncentrálódjon egy-egy elemre.

Más típusúak a kétféle papírból, vagy ráhengerezett, a gyerekek által elkészített sablonokból kialakított kompozíciók, melyek a rész és egész viszonylatainak újszerű értelmezésével, szintén szakaszosan segítik a figyelemösszpontosítást.

5. Gondolkodási képességek fejlesztése, új struktúrák létrehozása

Az alkotás komoly gondolkodási képesség fejlesztő lehetőség is. Egyrészt meg kell, hogy előzze az információgyűjtés (hiszen vizualizálni csak azt tudom, amiről ismereteim vannak), másrészt a saját alkotás mindig egy új struktúrába rendezi a dolgokat, amit tervezni kell, az egészben pedig számíthatunk arra az érzelmi megerősítésre, amit az alkotás ad.

Erre is többféle feladattípusunk van. Pl. a motívumkészlet növelésére, az információk összegyűjtésére és új rendszerben történő alkalmazására az un. keretes képszerkesztést használjuk, mellyel többféle tematika és tantárgy, valamint nevelési terület is megközelíthető. Az első lépés a kép keretének megrajzolása, annak betöltésével, melyben a kisebb mezőkben a témához kötődő információkat gyűjtjük össze, pl. a karácsonyhoz kötődő formákat, akár különféle csoportosítás szerint is, mondjuk a fenyőfán levő formák, vagy a karácsonyi asztalon fellelhetők, esetleg az ajándékok apró, jelképszerű vizuális megjelenítéseivel. Miután a keret készen van, a képen megjeleníthetünk egy karácsonyi életképet, a keretben levő, összegyűjtött elemek felhasználásával. Ugyanezt lehet pl. a vízpart élővilágával, a foglalkozások ismertetésével, gyógynövényekkel, őszi levélformákkal, stb. Ez egy tantárgyi koncentrációra épülő feladat, az adott tantárgy ismereteinek vizualizálásával segítve a bevést.

6. Fantáziafejlésztés, a sztereotip megfogalmazások elkerülésének támogatása

A hagyományos tanítás leginkább a mintakövetést erősíti, és nem a szokatlan, kreatív megoldásokat a gyerekekben. A képi világ, a vizuális környezet, ami körülveszi a gyerekeket gyakran túl erősen hat rájuk, ha nem vigyázunk, ez lesz az egyetlen követendő számukra, sztereotip klisékben gondolkodnak, és visszafejlődik az a fajta öntörvényűség, bátorság, ahogy mondjuk óvodás korukban viszonyultak gondolataik vizuális közléséhez. Megjelenik a másolás, a felnőtt klisék, sablonok átvétele, az inkább vizuális szennyezésnek tekinthető kép kultúra beépül a gyerekek világába és blokkolja mindazt, ami egyéni, sajátos, más.

Nagyon fontos, hogy olyan feladatokat adjunk, amiben ezek a gátak lebonthatók, amiben érték lesz az egyéniség, és a másság is.

Erre sokféle feladatot dolgoztunk ki. Ilyen pl. a tollbamondós rajz technikája, amikor verbálisan, a tollbamondáshoz hasonlóan indítunk egy mesét, amit rajzban ők rögtön „leírnak”, majd adott ponton elengedjük a történetet, hagyjuk, hogy maguk fejezzék be a mesét, történeti szövéseben és vizualizálásban is.

Konkrétan ez pl. így hangzik: „Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagy domb....(mindenki rajzol a lapra egy dombot). A dombon két gyerek sétált.....(várunk, míg lerajzolják). A gyerekeket figyelte egy madár, aki épp arra repült....(megint várunk, míg megrajzolják). Lekiáltott a gyerekeknek: nem látjátok, hogy amin most sétáltok, az mi? Az nem egy domb... hanem egy alvó óriás pocakja....(itt a dombhoz illeszteniük kell egy fejet, kezeket, hogy óriássá váljon)... Folytasd a mesét, és a rajzot is!”

Ez egy olyan kompozíciós megoldás, ami merőben szokatlan. A gyerekek élvezik a csavart a történetben, ugyanakkor megérik a felszabadító erőt, hogy a rajzban, a mesében mekkora szabadság van, hogy nem kell görcsösen ragaszkodni semmihez, bátran szöhető a történet a fantáziájuk szerint, szabadon, és ez ábrázolható is így. Ha ezt sokat gyakoroljuk, a gyerekek maguktól is képesek lesznek „mesélős” és bátor kompozíciókat készíteni. Mindez pedig erősíti az önbecsülésüket, identitásukat is.

7. Együttműködési képességek fejlesztése

Nagyon fontos szociális képesség ez, amire nagy szüksége van a gyerekeknek ahhoz, hogy a közösségben történő működés képességét elsajátítsák. Alkalmazkodás, munkamegosztás, szolidaritás, tolerancia, felelősség, mind olyan fogalmak, amelyekre felnőtt korban nagy szükségünk van az életben. Az alkotás segítségével ehhez is könnyedén tudunk tökéletes fejlesztési alkalmat teremteni. Az együttműködési képességek fejlesztésére kidolgozott feladataink leginkább projekt-jellegűek, amelyek az információgyűjtés, egyéni tervezés, majd csoportalakítás és kooperatív munka során olyan alkotást eredményeznek, ami komplexen fejleszti az általunk integrációs képességnek nevezett képességrendszer.

